

världsarvsgården
ERIK-ANDERS

Hälsingegård
Erik-Anders

Copyright: Länsstyrelsen Gävleborg
Form: Region Gävleborg
Skribent: Lenita Jansson Herlitz
Källor: Världsarvshomineringen
Foto: Jakob Dahlström, Lars Lööv,
Hälsingebilder, Hälsinglands museum

VÄRLDSARVSGÅRDEN Erik-Anders i byn Asta i Söderala socken har en herrgårdslik arkitektur med interiörer som inspirerats av de högre stånderna. Inne i huset ligger rummen i två hela rader och här finns en pampig festsal på övervåningen med imponerande bredd. Det är den flitigt anlitade målarfamiljen Knutes som har satt prägel på mangårdsbyggnadens återhållsamma dekorationer. Erik-Anders har fått sitt namn efter Erik

Andersson som lät bygga gården på 1820-talet. En av hans söner följde i mitten av 1800-talet med den religiösa ledaren Erik Jansson till Bishop Hill i Amerika tillsammans med de omtalade Erikjansarna. Gården är idag privatägd och öppen för besök under sommaren. Här finns Visitor Center, kafé, butik och möbelutställning samt en trädgård som har återställts som den såg ut år 1920.

Festsalen på övervåningen

EN STOR, BRED OCH FIN FESTSAL

DEN ÖVRE STORA festsalen på Erik-Anders upptar husets hela bredd. Här är väggarna indelade i marmorerade fält av schablonmålade bårder i en ljus blå färg som tas upp även av kakelugnen. Rummets dignitet understryks av att dörrarna här är försedda med målade överstycken som ska likna exklusiva träbjälkar vilande på konsoler. De ramar in ett blomstermotiv i flera färger. Detta rum, liksom hela huset, målades omkring år 1850 av medlemmar av den kända Knutesfamiljen från Dalarna, en målarfamilj som var flitigt verksamma i Hälsingland.

SAL I VITT

Övervåningens farstu har en skickligt utförd marmorering i gråtoner och mahognyådrade snickerier. Här finns också ytterligare en stor sal som har limfärgsmålade väggar i vitt med enkla dörröverstycken utan dekor, enbart inramade av tunna blå linjer. Rummets enda mer färgstarka inslag är den schablonmålade takbården med rosenmönster i rött och grönt.

VARDAGSBOSTAD PÅ BOTTENVÅNINGEN

Två rum på bottenvåningen, dagligstugan och kammaren, fungerade under 1800-talet som vardagsbostad. Det framgår bland annat av att väggarna här är lerputsade för att hålla värmen bättre. Bottenvåningens förstuga har limfärgsmålade väggar med en ovanlig, regnbågsliknande dekor i klara färger och snickerierna här, liksom i många andra rum i huset, är målade för att likna mahogny. Ett kök till vänster om förstugan har sin inredning helt intakt från 1920-talet. Övriga rum är restaurerade på 1990-talet med handtryckta tapeter, samtliga i mönster som tidigare har funnits i huset. Även på bottenvåningen finns en stor sal med tryckta tapeter med mönster från omkring 1890.

PRAKTFULL BYGGNAD

Erik-Anders tillhör de äldsta gårdarna i byn men hur långt tillbaka gårdens historia sträcker sig har inte kunnat fastställas. Timret i mangårdsbyggnaden fälldes 1824–1825 och gården uppfördes strax därefter, år 1827 finns den utritad på en karta över byn. Byggnaden är ett av de äldsta kända bostadshusen i Hälsingland med en så pass bred och praktfull planlösning att den rymmer två rumsrader bredvid varandra.

HÄLSINGEGÅRDARNAS HISTORIA

MÅNGA RUM FÖR FEST

En hälsingegård kunde ha upp till femton inredda rum men endast ett par av rummen användes till vardags. Resten användes bara vid riktigt betydelsefulla tillfällen, som bröllop. Dessa festrum är ofta rikt dekorerade där målnings-tekniken fick markera rummets användning och status.

LINET, SKOGEN OCH HANDELN

Böndernas goda ekonomi hade sin grund i jordbruket och boskapsskötseln. Utöver det hade även många hälsingebönder möjlighet att få inkomst från linnetillverkning, handel samt försäljning av skogsmark och avverkningsrätter.

VACKRA DÖRRUMFATTNINGAR

Erik-Anders har som många andra gårdar längs kusten arbetade dörromfattningar, i stället för de för landskapet så typiska brokvistarna. På Erik-Anders är dragen lånade från den antika arkitekturen med sina typiska ornament för att lyfta fram entrén, även om de har anpassats till en folklig arkitektur.

GREKLAND OCH ROM SOM FÖREBILDER

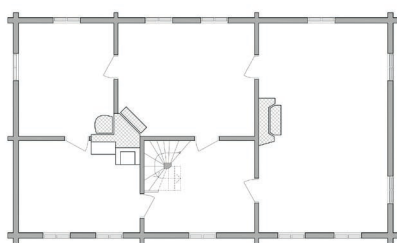
Huset är byggt i två våningar och har en arkitektur med den grekiska och romerska antiken som förebild, klassicismen. Bonden och nämndemannen Erik Andersson, som också har gett gården dess namn, lät måla huset gult från början. Det var ett färgval som visade att han var en man med höga ambitioner och som hellre ville visa samhörighet med de högre stånderna borgerskapet och adeln, än med bönderna. Nämndemannasysslan gav status i bondesamhället vilket skulle visas upp.

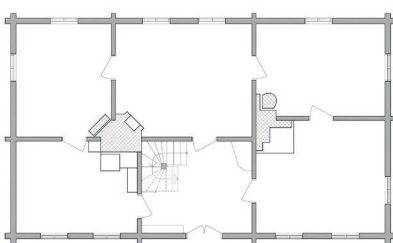
UTVANDRING TILL AMERIKA

Under 1800-talets andra hälft drabbades Erik Andersson av motgångar. Hans äldste son, tillika arvtagare till gården, gick med i en stark religiös väckelse som grundades av Erik Jansson från Biskopskulla i Uppland. År 1846 utvandrade Erik Jansson till Amerika där han grundade samhället Bishop Hill i Illinois. Erikjansarna kallades hans efterföljare och Erik Anderssons son Jonas var en av dem. Det blev då den yngre brodern Olof som istället fick ta över men han kom aldrig att hinna sätta sin prägel på gården eftersom han dog ung i sviterna efter de skador han ådrog sig när han körde omkull med en skenande häst. Då hans änka inte klarade att hålla gården skuldfri såldes den på auktion. I samband med det inreddes huset för att hyras ut. De tre köken är ett minne från den tid då huset användes av flera familjer. Huset har sedan stått övergivet och oanvänt i många årtionden.

PLANSKISS ERIK-ANDERS

Övervåning

Bottenvåning

FÖRÄNDRADES PÅ 1900-TALET

I Asta by ligger gårdarna med dess byggnader tätt utefter den slingrande byvägen. Som på så många andra hälsingegårdar har bebyggelsestrukturen förändrats vid 1900-talets början, bland annat genom att uthusen har ersatts av en större ladugårdsbyggnad. Här fanns förutom själva ladugården stall, hönsbarn och utrymmen för tröskning och höförvaring.

IDAG PRIVATÄGD MED VISITOR CENTER, VISNINGAR, TRÄDGÅRD, KAFÉ OCH BUTIK

Gården Erik-Anders är idag privatägd och är öppen för besök under sommar-månaderna. Här finns Visitor Center, gårdskafé, hotell, möbelutställning samt en butik.

TRÄDGÅRD SOM PÅ 1920-TALET

Trädgården på Erik-Anders har på senare tid återskapats till 1920-tal. Gamla strukturer och planteringar har återställts. Nu finns staket och gångar på sina ursprungliga platser och här finns återigen växter och träd för såväl nytta som prydnad. Doft, synintryck och smak från vinbär, krusbär, gräslök, perenner, äppelträd och syrener påminner om hur livet levdes för 100 år sedan på Erik-Anders.

» *Bonden och nämndemannen Erik Andersson, som också har gett gården dess namn, lät måla huset gult från början. Det var ett färgval som visade att han var en man med höga ambitioner och som hellre ville visa samhörighet med de högre stånderna borgerskapet och adeln, än med bönderna.*

KORT OM VÄRLDSARV

Ett världsarv är en miljö som anses vara helt unik i världen och därmed har betydelse för hela mänskligheten. De kriterier som ska uppfyllas för att utses till världsarv styrs av världsarvskonvention från år 1972 som då antogs av FN-organet Unesco. När ett objekt väl skrivs in på världsarvslistan är landet där världarvet finns förpliktigat att se till att det bevaras för eftervärlden.

HÄLSINGEGÅRDARNA MED I VÄRLDSARVSLISTAN

Det finns idag drygt 1100 världsarv runt om i världen. Varje år tillkommer ungefär tret-tio stycken. Sverige har femton. Sedan sommaren 2012 är sju gårdar i Hälsingland ett av världsarven.

Hälsingegårdarna skrevs in på Unescos världsarvslista under namnet "Decorated Farmhouses of Hälsingland". Utnämningen fokuserar på det som verkligen är unikt med gårdarna, den folkliga byggandet och utsmyckandet av rum och hela hus enbart för fest. Att vanliga bönder byggde så stora hus med så många och stora rum enbart avsedda för fester gör att det finns fler dekorerade interiörer i bondemiljöer bevarade i Hälsingland än någon annanstans i världen. De flesta av dessa gårdar byggdes på 1800-talet då byggandet nådde sin höjdpunkt.

» Ett världsarv är en miljö som anses vara helt unik i världen och därmed har betydelse för hela mänskligheten. De kriterier som ska uppfyllas för att utses till världsarv styrs av världsarvskonvention från år 1972 som då antogs av FN-organet Unesco.

VÄRLDSARVET HÄLSINGEGÅRDAR BESTÅR AV DE SJU VÄRLDSARVSGÅRDARNA

Gästgivars i Vallsta

Kristofers i Stene, Järvsö

Jon-Lars i Långhed, Alfta

Bortom Åa i Fågelsjö

Bommars i Letsbo, Ljusdal

Erik-Anders i Asta, Söderala

Pallars i Långhed, Alfta

VISNINGAR, VISITOR CENTER OCH ÖPPETHÅLLANDE

Erik-Anders har Besökscentrum/Visitor Center för Världsarvet Hälsingegårdar, kafé, försäljning och visningar under sommaren. Visningar arrangeras efter förbokning under övriga delar av året. Kontakta Erik-Anders (www.erik-anders.se) eller turistbyrån i Söderhamns kommun (www.turism.soderhamn.se) för mer information. **Respektera den privata miljön och besök inte gården när den inte är öppen.**

LÄR KÄNNA DITT KULTURARV – MEN MED ANNAT ÄN HÄNDERNA!

Det är viktigt att komma ihåg att vårt gemensamma världsarv ska fortsätta skyddas. Rök inte på området och rör inte vid målade ytor, trä och tyg.

FÖR MER INFORMATION

Gårdens webbplats/

Visitor Center/Besökscentrum:

www.erik-anders.se

Turistbyrån i Söderhamns kommun:

www.visitsoderhamn.se

www.varldsarvethalsingegardar.se

www.lansstyrelsen.se/gavleborg

(Besöksmål/Världsarvet Hälsingegårdar)

BESÖKSCENTRUM

Stene Gård, Järvsö

www.stenegard.com

Gästgivars, Vallsta

www.varldsarvetgastgivars.se

Hälsingegård Ol Anders, Alfta

www.ol-anders.se

Erik-Anders, Asta

www.erik-anders.se

Respektera den privata miljön och gå inte in på gården när den inte är öppen för besökare.

